

הפיתויים: דונה הרاوي, אובייקטיביות פמיניסטית

ובעיהת הביקורת*

הח' לאב

עังליית: יוני ליבנה

מלחמות. מלחמות רבות מספור. מלחמות מחוֹץ ומלחמות מבית. מלחמות תרבות, מלחמות המדע ומלחמות בטورو. מאבק בעוני ומאבק בעניים. מלחמה בעורות ומלחמות מותן בעורות. השאלה של היא פשוטה: האם גם עליינו — חורקים, אינטלקטואלים — להילחם זה זהה? האם אכן מתקיינו להוטיף חורבות חדשות לשודות ההרס? לצרף דהיקונסטרוקציה לחורבן? להוטיף ניתוח אלילים על גבי ניתוח אלילים? מה היה לרווח הביקורת? האם נגמר לה האויר?

ברונו לאטור

מאמרו של ברונו לאטור מ-2004 "Why Has Critique Run Out of Steam? From Matters of Fact to Matters of Concern" [להלן: "מדוע נגמר האויר לביקורת"] נפתח במחשבה על המיליטריזם הגובר בשיח התאורטי.⁵ בדיוינו באתוס הספקנות האופייני למדיי הרוח והחברה בני זמננו, המאמר יוצא נגד צורות חזרות ושגורות של מחשبة ביקורתית וקורא לאMPIRICISM החדש. לאטור – הטוען כי הדומיננטיות של פרשנויות מבניות ורחבות היקף וביקורת אידיאולוגית רושפת אש וברקים מקשות על חורקים לתאר את מושאי המחקר שלהם קרואי – סבור שניסיות אלו אינן רק חסרות תועלת, אלא גם מסוכנות. חיל ותיק בשדה מלחמות המדע, לאטור מנסה ב"מדוע נגמר האויר לביקורת" העירה על מצבה העכשווי של הביקורת, העירה שהיא גם מהלך של עיון ורטורוספקטיבי בהיסטוריה ובהלכתי ההתקבלות של לימודי המדעים [כתהום דעת]. מאז *Laboratory Life: The Construction of Scientific Facts* וולגר, 1979), מאמציו של לאטור להגדיר מחדש פרקטיקות מחקריות התפרשו כניסיון

Heather Love, "The Temptations: Donna Haraway, Feminist Objectivity, and the Problem of Critique", Elizabeth S. Anker and Rita Felski (eds.), *Critique and Postcritique*, Durham: Duke University Press, 2017, pp. 50-72

מופיעות להלן בסוגרים מרובעים.

Bruno Latour, "Why Has Critique Run Out of Steam? From Matters of Fact to Matters of Concern", *Critical Inquiry* 30, 2 (Winter 2004), p. 225

והלא הם שלי, אלא אם כן צוין אחרת, י"ל.]

להטיל ספק באמינותו של ידע מדעי.⁶ לאטור מיחס את התפיסה המוטעית הזאת, בין היתר, בכך שלא הצליח להבליט את היבטים הקונסטרוקטיביים (ולא הדיח קונסטרוקטיביים) בשיטתו העיונית. "הטעות שלנו, הטעות שלוי, הייתה האמונה שאין דרך ייעלה לבקר עניינים שבעובדה מלבד להתרחק מהם ולמקדד את תשומת הלב שלנו בתנאים שאפשרו אותם".⁷ תיקון מהלך זהה, לאטור מזמין חוקרים ומבקש מהם לחתה פסק זמן ממלאת הביקורת ולפתח במשותף "עמדת עיקשת של ריאליزم".⁸

הפסיקת האש שלאטור הכריז עליה הבירה את שדה המחקר האקדמי. לאחדים מן החוקרים היה המאמר מקור השראה להתנסות בצורות שונות של ניתוח פוטוביקורטי ופוטוט-פרשוני. אך באותה מידה, הוא גם עורר קריאות ביקורת.⁹ רבים רואו בפולמוס של לאטור כנגד תרבות הפלמוס פעללה תוקפנית, סירוב אלים לאמצעי המחשבה שהעמידו הפוטוט-סטורוקטוריים, המركזים ותחומי לימודי התרבות. לפיכך מבקרים כאלה, האMPIריצים החדש של לאטור דומה להפליא לאMPIריצים מזמן הישן:

Bruno Latour and Steve Woolgar, *Laboratory Life: The Construction of Scientific Facts*, Jonas Salk (ed.), Princeton, NJ: Princeton University Press, [1979] 1986
הערה 1 לעיל, עמ' 231. ההדגשה במקורה. Latour 7

הbilbiloיגרפייה כיום בונשא ביקורת ופוסט- ביקורת עשיירה. עבדותו של לאטור אומנם זכתה להשבעה ניכרת במחקר הספרות, אך הדין במושג "הקריאה המאהה", שアイיב קוסופסקי סדג'ווייך הגדרה לראשונה ב-1997, היה בעל השפעה רובה ביותר בתחום. מאמراה של סדג'ווייך "Paranoid Reading and Reparative Reading; or, You're so Paranoid, You Probably Think This Introduction Is about You" [המאמר פורסם גם בעברית, בתרגומה של מאיה מיכאלית (הפרטיהם להלן). בהפנויו למאמר זה מכאן ואילך אפנה לגרסתו המותוגנת], היה מקור השראה למקבץ של מתחודות קריאה חדשות בלימודי ספרות. בתור דוגמאות, בולטות מתחודות הקריאה המכונה "just" reading "הציגו שرون מוקוס, קרייאתם של טיבין בסט ושרון מוקוס "בפני השטו", קרייאתו הליטורית של קנון שמייט וקריאתו של טימוטי ביוז "בכיוון הפרווה". סדרה של יצירות פלטסקי *Limits of Critique* מציע עיון רטורופקטיבי בಗל התאורטי זהה, בצד טיעון מרשימים בשבחם של אופני מחשבה פוסט- ביקורתיים. בעקבות מחקרים אלו, ואו אוור כמה חיבורים שייצאו להגנת הביקורת, ובחלקים דינה במאמר הוכחי. Eve Kosofsky Sedgwick, "Paranoid Reading and. Reparative Reading; or, You're so Paranoid, You Probably Think This Introduction Is about You", Eve Kosofsky Sedgwick (ed.), *Novel Gazing: Queer Readings in Fiction*, Durham, NC: Duke University Press, 1997), pp. 1-37 פרנוואידית וקריאה מהאה, או: אתה כל כך פרנוואידי, אתה בטח חושב שהמסה הזאת היא עליך", מאנגלית: מאיה מיכאל, אוט: כתבת עת לספרות ולתיאוריה 9 (סתיו 2019), עמ' 145-173; Sharon Marcus, *Between Women: Friendship, Desire, and Marriage in Victorian England*, Princeton, NJ: Princeton University Press, 2007; Stephen Best and Sharon Marcus, "Surface Reading: An Introduction", *Representations* 108, 1 (Fall 2009), pp. 1-21 [המאמר פורסם גם בעברית, בהפנויו למאמר זה מכאן ואילך אפנה לגרסתו המותוגנת: טיבין בסט ושרון מוקוס, "קריאה של פניה השטו: מבוא", מאנגלית: שוב עמוסי, אוט: כתבת עת לספרות ולתיאוריה 9 (סתיו 2019), עמ' 17-24; Cannon Schmitt, "Tidal Conrad (Literally)", *Victorian Studies* 55, 1 (Autumn 2012), pp. 7-29; Timothy Bewes, "Reading with the Grain: A New World in Literary Criticism", *Differences* 21, 3 (2010), pp. 1-33; Rita Felski, *The Limits of Critique*, Chicago, IL: University of Chicago Press, 2015

"ניטרלי" (כלומר א-פליטי), פוזיטיביסטי ונאייבי במכוון בכל הנוגע לשאלות של שפה, סובייקטיביות, יצוג וכוח.¹⁰ בהסתמכתה על עבודהיה של מלאני קלין, איב קוסופסקי סdag'ויק ניסחה טענה דומה לזו של אטור במאמרה מ-1996 "קריאה פרנויאידית וקריאה מאחחה", שבו דיברה בשבחה של גישה נדיבת יתר כלפי מושאי הידע בשדה המחקר. התשובות למאמרה של סdag'ויק היו אומנם פחות אמביוולנטיות, ועם זאת, נראה כי מאמריהם שביכו את נזקיה האלימים של התאוריה הביקורתית הולידו מעין מרוץ חמוש שביב סוגיות הביקורת והפוסט-ביקורת, וייתכן שזוהי עדות לכך שתוקפנות היא תכונה יסודית, בלתי ניתנת לעקירה – לכל הפתוח בכל הנוגע לזמן המופיע של המין האקדמי, אם לא למן האנושי כלו.¹¹ שאלת הביקורת והאנרגיות הפולמוסיות שהיא מעוררת עושיות להידאות מעט תמהותה במבט מן החוץ, שכן מדובר בוויוכוח על קוצו של יוד שביב סוגיות מתודולוגיות סבוכות. וכך על פי כן, לצדדים הניצים מדובר במאבק חשוב מאיין כמותו.

בכתיבתו על שאלת הביקורת, לאטור העלה בהתמדה את רף ההימור כשהוא קושר את המחשבה הביקורתית וכישלוניותה לנושאים אקטואליים בוערים, ובهم משבר האקלים, אלימות ועtid הדמוקרטיה. ב-*An Inquiry into the Modes of Existence* [להלן: חקירה בדבר אופני הקיים] (2013), הוא דוגל במתודות פוסט-ביקורתיות בטענה שהן הכרחיות כדי "למנוע את הנורא מכל" – שהוא, מבחינתו, כילוּם ההדי של חיים והעולם ("אם כדור הארץ אחד ויחיד, והוא נגדנו, מה עליינו לעשות? שום תורה של מלחמות וקונפליקטים אינה מכינה אותנו לעימות בלתי מאוזן כל כך כמו העימות שבו

10 ההבחנה בין פוזיטיביזם (החוות לגילוי האמת) ואMPIריציזם (פרקטיקה א-דיטיבית, חיבורית, החותרת להבנה טוביה יותר של האובייקט) חשובה למאמר הנוכחי.

11 מקבץ מאמרים בנושא אפקט, פסיכוןאליה ופרשנות שפורסמו בכתב העת *Feminist Theory* בוחנים את הנוכחות המותמדת של פרשנות ותוקפנות בஸגנון קרייאות פוסט-ביקורתיות וקריאות מאחרות. המאמר המרכזי מאת רובין ויגמן ("The Times We're In: Queer Feminist Criticism and the Reparative Turn") נדרש לשאלות בנושא טמפוROLיות ואפקט ב ביקורת העכשווית – במטרה לבחון את האופן שבו הדחף הפרשני ממשיך לשחק תפקיד בஸגנון קרייאות מאחרות. בתגובה לוויגמן, שני מאמרים מעמידים לבחן את המשוואה בין איחוי ואהבה: לנוכח הפגיעה במינון האוניברסיטאות, קליר המינג טענת שאפשר לדרות בקריאה מאחה "טקטיקה מרהיבת של התהממות" (עמ' 29), ניסיון להתמקד בפריאוּליגיות השמרות לאנשי אקדמיה במקומם דחיקתם לשוללים; ג'לי סט'יס טעונית שאפקט מתויה קוסטס בקריאה מאחה, וכן שהניסיון לבסס פרקטיקה של קריאה ביקורתית על אהבה וdagga מתעלם מהתפקיד המכריע של אמביוולנטיות, לפי מלאני קלין (ואחרים), בתהילכי איחוי ותיקון. Robyn Wiegman, "The Times We're In: Queer Feminist Criticism and the Reparative 'Turn'", *Feminist Theory* 15, 1 (March 2014), pp. 4-25; Clare Hemmings, "The Materials of Reparation", *Feminist Theory* 15, 1 (March 2014), pp. 27-30; Jackie Stacey, "Wishing Away Ambivalence", Heather Love, "Truth and, גם, וראו; *Feminist Theory* 15, 1 (March 2014), pp. 39-49 Consequences: On Paranoid Reading and Reparative Reading", *Criticism* 52, 2 (Spring 2010), pp. 235-241

אנחנו ניצבים חסרי אוניברסים מול גאה, אימה אדמה, והיא עצמה חסרת אוניברסים מולגו"ו.¹² טענות כאלה אינן מרשיםות את מבקורי של לאטור, הנוטים להפחית מהшибותן של סוגיות פוליטיות שהוא מציג במפורש בחיבוריו המאוחרים (כמו *Reassembling the Social, The Politics of Nature* ו-*חקריה בדבר אופני קיום*), או אף להתעלם מהן; לפיו חוקרים בתחום הכללה הפוליטית, התמקדותו של לאטור ביחסי אובייקטיבים ורשותות חומקת מתמודדות עם שאלות מכריעות בדבר יחסינו כוחות, אי-שוויון ומבנה חברותי. אך חסידי הקריאה הביקורתית אינם רואים בה גישה שמייצת את עצמה או גישה חסרת תועלת; נהפוך הוא, בעיניהם ביקורת היא האמצעי המשעי היחיד להתנגד לעולם הנשלט בידי כוחות השוק, הנסוג לעמדת ציניות נאורה. לעומת לאטור, המתמקד בהرس כדור הארץ, חוקרים ביקורתיים מתרכזים בתהליכי ניצול והתרוששות של אוכלוסיות העולם, ולפיהם אין המחקר הפוסט-ביקורתית אלא התפנוקות שיכולה להרשות עצמה קבוצה מצומצמת של פרופסורים מנותקים. במאמר תגובה מ-2012 למאמר המשפיע של סטיבן בסט ושרון מרקוס "קריאה של פני השטוח" (כתב אשמה נוסף נגד פרשנות ביקורתית), מוצאת קristolovich¹³, חוקרת המתמחה במודרניזם המוקדם, כי בחירתם של מחברי המאמר להתמקד בשאלת משמעותו של הטקסט lokha בחסר. מוקד הדיון, לטענתה, "אינו מתקדם מעבר לשאלת מגבלות אינדיבידואליות וחברתיות, ואינו פותח בפנינו גישה אפשרית לאמת".¹³ ברטולוביין¹⁴ מזכירה רף גובה למקבר ספרות, בטענה שקריאה ספרותית נשלת אם אינה שואפת "להרכיב אמת המנופצת לריסיסים"; אם אינה מעוניינת להעלות "שאלות מעוררות מחלוקת שהמאז לחשיב עליהן לא יוכל להיפתר אלא בצורה של שניינן מערכתי, מעבר לאובלות הממסד הספרותי"; ואם אינה שואפת "להציג מחדש את ערכם של מדעי הרוח" כדי לענות לשאלת "כיצד נוכל סוף סוף לברוא עולם בר-קיימא שבו' התפתחותו האישית של כל פרט היא תנאי להתפתחות הכלל".¹⁴ לפי ברטולוביין, מחקר ללא יעד או אופק מהפכנים חותר תחת הצדקה לקיים של מדעי הרוח.

"יתכן אומנם שגורל כדור הארץ ותושביו תלוי בלבדון שאלות מתודיות אלו, אך לעיתים קרובות נראה שלא ההישרדות הגלובלית היא העומדת ברקע הפלמוסים הללו, אלא דוקא המוסד האוניברסיטאי, והסדים הממושכים שניבעו לאורך קווי הגבול הדיסציפלינריים שבתוכו".¹⁵ פעם אחר פעם, ויכוחים בסוגיות הביקורת מוביילים לביטויים

Bruno Latour, *An Inquiry into the Modes of Existence: An Anthropology of the Moderns*, 12
Catherine Porter (trans.), Cambridge, MA: Harvard University Press, 2013, pp. 485-
486

Crystal Bartolovich, "Humanities of Scale: Marxism, Surface Reading—and Milton", 13
PMLA 127, 1 (January 2012), p. 120

14 שם, שם.

15 ניסוח ספקני כזה אינו יסיוון להתנער מקו המהילוקת שמסתמן בפלמוסים סביב ביקורת, פост-ביקורת וمتודות קריאה חדשות. הבחירה למקם פולמוסים בהקשר מסוידי התפרשה כביטויי לפרטפקטיבה מקצוענית צרה, בروح צמצום החיים האינטלקטואליים בעידן הנאו-יליברליים. ברטולוביין¹⁴ מעתה דומה ביחס להתמודדות בתנאים המוסדיים של תהליכי הפקת ידע המאפיינת את עבודתו של מבקיר הספרות סטנלי פיש.

של התפצלות אפיסטטומולוגית, מתודולוגית וערכית במדעי הרוח, במדעים המדוייקים ובמדעי החברה. מושגי מפתח בוויכוחים הללו – אובייקטיביות, מציאות, תיאור, פרשנות, רלטיביזם, ייצוג וספקנות – הם תזכורת להיסטוריה מושחת של מתחים דזומים; פחות מאשר גאופוליטיקה כשלעצמה, נראה שפולמוסים אלו מזהדים, דזוקא צורות מקומיות יותר של התמודדות ומאבק סביב עתידה של קריאה צמודה, עלייתם של המדעים הקוגניטיביים, סיגרתן של תוכניות ללמידה לשפות לאומיות, מימון פרויקטים דיגיטליים במדעי הרוח והשימוש ב"big data". חוקרם מתפלסים באשר לגישות קאנוניות, מתודולוגיות ואפיסטטומולוגיות, ובה-בעת מצבעים על קווי הדמיון שבין מדעי הרוח והמדעים המדוייקים; הם מתייחסים מהלומות זה זהה ומAESים זה את זה בפוזיטיביזם ובאסתטיציזם, באMPIריציזם נאיבי ובירענות אידישה.¹⁶ קשב זהיר לרטוריקה האופיינית לוויכוחים הללו עשוי להאיר את עינינו ביחס למצבו הנווכי של המוסד האוניברסיטאי, לא פחות, אם לא יותר, מאשר על מצבה של אימה אדמה או על תוכנת *Google Earth*.

במאמר זה אני שבחה לכתבה המוקדמים של חוקרת לימודי המדעים הפמיניסטיות דונה הראווי כדי להזכיר בשאלת הביקורת. כפי שקרה לעיתים קרובות כל כך, גם להתמודדות עם השאלה הזאת יש תקדים שהציגו וגיבשו הוגה פמיניסטיות, אף שתרומתה החלוצית לדין לרוב אינה נזכרת. בכתיבתה לאורך שנות השמוניים של המאה העשורים עסקה הראווי גם בתפקידיה השוניים של הביקורת ובמגבולותיה – עשוור לפני העכשווי של הדיון בנושא (שעת תחילתו אפשר לסמן במאמרה של סdag'וויק על קריאה פרנואידית ומאהה). יתרה מכך, הראווי דרשה בסוגיות הביקורת כבשלה דיסציפילינרית, בלתי

¹⁶ יתכן שנטיעתם של פרשנים שניים צידי המחלוקת להגיחך זה את זה היא הביטוי המובהק ביותר למתחים הללו. בחקירה בדבר אופני הקווים, לאטורי מזהה את הדה-קונסטרוקציה מבית מדרשו של דריידה עם "פיתוי" של הרוח הביקורתית" (עמ' 156). באופן דומה, בדיון בציורו של מג'רייט "זו אינה מקרורת" [*La Trahison des Images*], לאטור מזהה את התגובה האופיינית למוטו האירוני של היצירה ל"איך" אידיש ושבע מפי המומחה הביקורתית, איןין הטעם" (עמ' 147). לא רק האפיסטטומולוגיה של הביקורת החומניסטי מושמת כאן לעג, אלא גם האתוס שלה וסגונונה: סנווביזם נרפה שמקומו בבית הקפה יותר מאשר במעבדה. חוקרם ביקורתים במדעי הרוח מшибים לו מנה אחת אפיים, ומתראים את המתודה האMPIרית של לאטור כמוגבלת ופוזיטיביסטית. בגילוון מיוחד של כתב העת *The Ends of History*, *Victorian Studies* לآخرונה בכותרת "History שלטונית אינה הולמת, מבהינה מתודולוגית ופוליטית כאחד, ביקורת ספורות היסטוריציסטית. הסוציאולוגיה של לאטור, לטענותם, "חובעת בתוקף לסלק הפשטות ועיוניות מתחום הידעה [...]". איןנו מפקקים בכך שללאו מכך מודה ייעילה, מעין משקה טונייק כתורפה לכמה ריוות חלות והרגלים נוקשים בתחום הביקורת. הצעתו להתמקד במוחשי ובלוקאלי, בדיון ובתיעוד מפורט של מצבור האובייקטים ונארית עיניהם. אבל חזרה המבט שגisha כזאת מחייבת מגיעה בעקבות צמצום המרחב, וביתר שאת, בעקבות של הקפותה הזמנן". בנויגוד ליישב בתה הקפה התופס עצמו כאיש העולם הגדול, כפי שלאטור מזאר זאת, וחוקר לימודי המדעים מתואר כאן כמדען חובב [tinkerer] או אפילו כרופא אליל – ולא כפילוסוף אנטידואלייסטי. את הדיקנאות המוגזמים הללו מזינה איבת ארכת ימים בין מדענים והומניסטים. Lauren M. E. Goodlad and Andrew Sartori, "The Ends of History: Introduction", special issue, *Victorian Studies* 55, 4 (Summer 2013), pp. 591-614, 604

נפרדת מהמתיחות המתמדת בין מדעי הרוח, המדעים המדוייקים ומדעי החברה. כשגבישה בסיס מתודולוגי מוצק למחקר פמיניסטי של לימודי המדעים, הרואוי מיקמה את עצמה כחוקרת המתבוננת במתיחות האופיינית לתהילci הפקת ידע, באופן שבו שדוות ידע סותרים ומתחרים מארגוני סביב הפור שבן יצוג ומשות, תיאור ופרשנות, עובדות וערכיים. המחויבות הניכרת בעבודתה לפעולה של ערוור אפיסטטומולוגי ולעיקרונו של שינוי חברתי לא רק ממחישה היטב את רוח עבודתה בתחום לימודי הספרות והתרבות, אלא אף זיכתה את הרואוי במעמד נערץ בעיניהם של חוקרים ביקורתיים במדעי הרוח. היא מחויבת לעיון באפיסטטומולוגיה ובמתודולוגיה הרכוכות במחקר מדעי; וכשהיא מבטאת יחס ביקורתי כלפי עמדות פוזיטיביסטיות היא דביקה ברעיון האובייקטיביות, בגלגוליו האלטרנטיביים והפמיניסטיים. העיסוק הנרחב של הרואוי בשיטות מחקר ובאפיסטטולוגיות מדעיות נשכח ברובו בשדה לימודי התרבות והמחקר הפמיניסטי, וחוקרים בתחוםים אלו נוטים לקרווא את כתבה כביקורת של מושג האובייקטיביות, וכמקור השראה לחשיבה אלטרנטיבית על חקירות אפיסטטומולוגיות ואונטולוגיות.

המאמר הנוכחי מציג קריאה בדיון של הרואוי בנושא אפיסטטומולוגיה מדעית, המופיע בספרה המופתית מ-1989 *Primate Visions* [להלן: "צפיות של פרימטים"], במטרה להגד את המאמץ הכספי הייחודי לה – לעגן את המיציאות ובו-זמן לערער את יציבותה. טענanti היא שתשומת הלב שהקדישה לדיוון ב"פיתויים" המתגלמים בפוזיטיביים ובעודה הסקנית, וכמוה המחויבות האיתנה שהפגינה כלפי הפרקטיקה המדעית וככלפי העיקרונו של שינוי חברתי אחד, מונחות לה מעמד של פוסקת מוקדמת ומכרעה בשאלת הביקורת. אך העמדה המורכבת והאמביוולנטית שהראוי העזה לבחון ולנסח בספרה זכתה לפרשנות פשטנית בעקבות התקובלותה כمبرקרת פמיניסטית. התפקיד המכונן של הרואוי בהתבשות השדה הפמיניסטי של לימודי המדעים קשור לבלי הפרד ביכולתה לשלב שיטות מחקר נפרדות, והוא נבע, באופן מיוחד, מחלומה לגבש גרסה פמיניסטית למושג האובייקטיביות. לאורך ספרה הרואוי טוענת כי ביקורת וdagga אינן סותרות זו את זו, ושאין להזות תיאורים של העולם כפי שהוא כביטויי תמייה בסטטוס-קו.

אגדר בהתחוות

הפולמוסים המתלהטים בנושא ביקורת ופוסט-ביקורת שהולידה קינטו של לאיור בתגובה לሚיטריזציה שעברו התאוריה והביקורת בודאי לא יפתיעו את הרואוי. בחיבורה המסי "Modest_Witness@Second_Millennium" [להלן: "עדת_צנועה"] (1997), היא דנה ברטוריקה הקרבית האופיינית ל"זרם המרכזי בלימודי המדעים", ומציינת את הנטייה חסרת הפרופורציות להתמקד בטקטיות, בבריתות אסטרטגיות ובהשתלטות כחלק מהדינום

בתחליכי הפקtan והפצתן של עובדות מדעיות.¹⁷ באופן מיוחד, הראווי מזכירה וממצטטת בספרה את לאטור כדוגמה למליטריציה שעבירה המתודה של לימודי המדעים; וטוענת כי בעקבו אחר הבניה החברתית של ידע מדעי לאטור נוטה להבליט עצמה אפיקטומולוגית כהישג, ומקדיש תשומת לב יתרה לדין בגורלם של מנחים ומפסידים. ואך על פי כן, הנטיה לרטרוריקה הגבריתנית [masculinist] הלחומנית האופיינית לזרם המריצי בלימודי המדעים, אינה גורמת להפנות עורף למתודולוגיה שלהם. נהפוך הוא. במהלך אופייני לעיונה הפמיניסטי, שלצרכיו היא מאמצת כל ניתוח מקובלים הן מתחום המדע והן מתחום לימודי המדע, היא מתחקה אחר האופן שבו שדה מדעי מתחווה בזמן אמת (In-the-Making) לניתוח מטרות חדשות ושותנות. "עדת_צנוועה" הראווי גורסת שקשב עמוקיק להיבט הטכני של הפקת ידע יניב הסבר עמוקיק יותר לא רק להבניה של עובדות מדעיות, אלא גם לאופן שבו קטגוריות חברתיות מתחווות ומתגשות.

"עדת_צנוועה" נפתח בדיון בספרם של סטיבן שייפר וסימון שייפר מ-1985¹⁸ *Leviathan and the Air Pump* בהפתחותה של אובייקטיביות מדעית בעת החדשיה. חף ומשוחרר מדעות קדומות, ועוד יותר מכך, מכל סובייקטיביות, "העד הצנווע" או עורך התכפיה המדעית מוכחה לסלל לעצמו "שקייפות" כסגולה וכמידה טוביה (עמ' 26) כדי לבסס את שלטונה של העובדה, או את העיקרון המודרני של "תרבות ללא תרבות" (עמ' 23). "זהה עמדה תרבותית", מסבירה הראווי, "שבתוכה ובזכותה עובדות קונטיננטיות, מותנות – העולם כפי שהוא באמת – יכולות לקבל מעמד כמעט מוחלט של אמונות מסוימות, בלי שידבק בהן שמי מהבעיות הרבה הרכוכה באמיותות טרנסנדנטליות" (עמ' 23). במסגרת המודרניות הטכנו-מדעית,¹⁹ אימוץ עמדה של ענווה וצניעות הוא צעד מתוגמל המنبي שכר בלתי מבוטל (ובلتן צנווע): "עוצמה אפיקטומולוגית וחברתית" (עמ' 24-23). אבל שכר כזה אינו מתחלק באופן שוווני, שכן טיפוח שקייפות מותנה בהשתיקות ל"קטgorיה בלתי מסוימת" (עמ' 23). כפי שטוענת הראווי, "אנשים מסוימים מבחינות צבע עור ומין ואנשי הצעארון הכהול נאלצים לעבוד קשה במיוחד במיוחד כדי שגם הם ייחשבו שkopים באותה מידת ויזכו במעמד של עדים צנוועים, מtabונים אובייקטיביים בעולם – ולא יתפסו כמי שנוטים להתייה ולדעתה קדומה" או כמי שמשתייכים ל'קבוצת אינטראסים צרים'" (עמ' 32). יתרה מכך, "עולם של המדען-הגנטלמן" (עמ' 28) הכתיב מראשumi תיהה אפשרות להתנסות באופן פרקטיקות חדשות של ייצור ידע; ובעיקר, בדמותו התעצבו נורמות מגדריות (וכן מיניות, אתניות ומעמדיות) שעיל פיהן נקבע מה ייחשב

17 Donna Haraway, "Modest_Witness@Second_Millennium", *Modest_Witness@Second_Millennium.FemaleMan©_Meets_OncMouse™: Feminism and Technoscience*, New York, NY: Routledge, 1997, p. 34
המופיע בסוגייניות.

18 הראווי שואלת את המונח זהה מעובודה של שרון טראווק (Sharon Traweek).
19 [המונח "technoscience", או "טכנו-מדע" בתרגום עדכני לעברית, מופיע לאורך כל המאמר. המונח התבסס בשדה לימודי המדעים והטכנולוגיה, והוא מגדיש את הקשר הבלתי נפרד בין שתי הזרות].

לידע. דפוסים מודרניים של אובייקטיביות מדעית היו, בעניין הראווי, טכנולוגיה מדגרית, שלפייה הتبessa הבחנה בין "אובייקטיבי" או סובייקטיבי, פוליטי או טכני, מופשט או קונקרטי, אמין או מופרך" (עמ' 29); טכנולוגיה שהייתה גם "אמצאי"יעיל לשימור צורות חיים מסורתיות ובו בזמן לעיצובן של אורתחות חיים חדשות ו'ממודרנות'" (עמ' 28).

אחד התוצריים המובהקים של אותו "אורתח חיים ניסיוני" היה נסח חדש של גבריות, שלא הוגדר ביחס לעשייה הרואית או אלימה, אלא התאפיין דוקא ב"חוש מידה, מתינות, דאגה לזרות, איזון ואיפוק מרוחק" (עמ' 23). בהתיחסה למחקרים של דיוד נובל, אליזבת פוטר ובוני וילר, הראווי בוחנת את עלייתו של טיפוס *האדם הצנוע*, המתוונ [vir modestus], תחילה שבו, בעקבות פרקטיקות של "משמעות עצמית, איפוק ורגשות מסורתי" ושל "הקרבה עצמית כמנגנון מדגרי" (עמ' 31), נמנע ממלומדים פרושים מהחברה תיוג כברים וכרכוכים או נשיים. הראווי מאיירה את הקשר שבין ראשית המודרניזם וימינו – אנו בטענה שהזרים המרכז בלמידה המדעים שב ומתמסר לMIToS "העד הצנוע", גם כשהוא קורא תיגר על האידאולוגיה של אובייקטיביות מדעית ושל ריאליزم פילוסופי. עם זאת, כשהראוי מנתחת את התופעה של "מיומיס רקורסיבי, חסר פשורת", בלשונה (עמ' 34) – השתקפות הדדיות בין מתודה ומושא המחקר – היא מצינית שעובדת המחקר בתחום לימודי המדעים מבטאת שיבת לבניות מסורתיות של תועזה וכיישרין גברים. כשהיא דנה בספרו של לאטור (1988) *Science in Action* (Science in Action) הראוי טוענת שהמתודולוגיה שאמץ מעכימה את המבנה של פעללה הרואית [...] גם בнерטיב המדעי שהספר פורס ו גם באופן שבו לאטור מהדך בחוקר את השיח לימודי המדעים", בחירה המציגת את המדעים הטכנולוגיים כshedah קרב (עמ' 234). "במיעקב אחרי מדע 'בהתחווה', ממשיכה הראווי, "כל פעולה מתוארת כביטוי של מאבק ועלילות גבורה, גישות שותפים בדרך, חישול ויצירה של עולמות בכוח בידי כוחות לוחמים החוברים זה לזה. כל פעולה היא פולמוסית; כל מתודה חדשה של הפעטה מדעית היא מהלך יצירתי עוצר נשימה וברוב-זמן קונבנציונלי להחריד. מאבק כוחות הוא שיכריע אם יציג מדעי מסוים תקף או מופרך. נקודה" (עמ' 34). מטרתה של הראווי ב"עדת_צנואה" אינה פשוט להוכיח את הרטוריקה הגבריתנית או האלימה של מבקרים אלו או אחרים. במקום זאת, היא מתקדמת מעבר לדיוון בהבדלים הניכרים בין שייפין ולאטור, ומציעה התבוננות מקיפה ועקרונית יותר בהיווצרות מושג המגדר המודרני. אובייקטיבים חדשים של ידע מדעי, היא טוענת, מתגבשים כתהילך בלתי נפרד מהאופן שבו נוצרים דפוסים מודרניים של מגדר ושל אי-שוויון מדגרי.

לחקירה שעורכים שייפין ושיפר בנושא אובייקטיביות מדעית ומקורותיה תפקיד מכרייע בטיעונה של הראווי בוגנע לפוליטיקה המגדרית של ידע; והיא אכן נסמכת על המושג של מדע בהתחווה, שייפין ושיפר הגו, כדי להציג דיוון חדש בראיעון של "מגדר בבהתחווה" [Gender-in-the-Making] (Gender-in-the-Making) (עמ' 28). עם זאת, על רקע היכילון שהיא מיחסת לזרם המרכזי לימודי המדעים – חוסר היכולת להחיל את רעיון התגבשותן של קטגוריות מודרניות על הדיוון במגדר ובקטגוריות אחרות של זהות חברתיות – הראווי יוצאת לדרך עצמאית. לטענה, "חוקרים בתחום לימודי המדעים [...] פירשו בטעות נרטיבים אחרים בנוגע לפעללה של הפקת ידע מדעי כצורת ניתוח פונקציונליסטית,

שבשה לאותו דין נושא במופעים של קטגוריות חברתיות כמו מגדר, גזע ומעמד" (עמ' 35). הרואוי מוצאת אירוניה בכך שאותם חוקרים – שלרוב להוטים להראות כיצד כל קטgorיה מובנית בתהליכיים מטוריאליים וחברתיים – מקבלים את קטגוריות השוני החברתי וההייררכיה החברתית כעובדת מוגמרת. "זוהי, בלשון המיטה, חריגה מוחורה מהנורמה האנגליטית", היא מעירה בلغע, "ביחס לכהילת חוקרים שלרוב מוחכים לראות מי 'ישתפן' במובן האפיסטומולוגי ומצמצץ ראשון, מי יביס את האחיר במשחק שמטטרתו להראות שליל ישות וצורת קיום בשדה הטכנו-מדעי מתחילה להתגבש ורק **במסגרת** תהליכי הפקת ידע, ולא קודם לכן" (עמ' 29). חוסר יכולת להרחיב את מתודות החקירה של לימודי המדעים לדיוון בקטגוריות חברתיות מתמיה את הרואוי, והוא מסיקה: "או שחוקרים ביקורתיהם של לימודי המדעים, העוסקים בהקשר פמיניסטי ואנטי-גזעני של לימודי תרבות, לא הצליחו להבהיר כראוי כיצד מתגבשים מושגים ומבנים חברתיים כמו 'גזע', 'מגדר' ו'מעמד' וכייד שיח המיניות מתחווה באמצעות פרקטיקות טכנו-מדעיות; או שחוקרים בתחום לימודי המדעים אינם מוכנים לקרוא או להקשיב; או שני הדברים נכונים גם יחד" (עמ' 235).

התגששות של הרואוי עם הזרם המרכז במדעי החברה מחדדת היבט החשוב בויכוחים בשאלת הביקורת, שפעמים רבים נסבים על הסוגיה של דטרמיניזם חברתי, ב"מדוע נגמר האויר לביקורת", לאטור מותג לסתורים פרשניטיים המתיחסים ל"חברה, לשיח, לידע/כוח, למעריכי כוח, לאייפריוות, לקפיטליזם" כל מגנונים סמויים, "סוכנים רביע עצמה החבויים באפליה".²⁰ הלוג שפגין לאטור מהדחד תיאורים רבים של קריאה ביקורתית כמודוס פרשניטי ומצמצם, וכפולה של חפazon (ראיפיציה); הן ביחס למושא הניתוה הביקורת, והן ביחס לכוחות חברתיים האידריים – אידרים, ועם זאת מעליה ב"עדת צנואה", נראית שלאטור אינו מעוניין להאיר מחדש את מרכובותם ואת הדינמיות של אותם כוחות חברתיים. במקומות זאת, הוא מסרב לדון בהם כלל, מתוך התנגדות לחפazon. לאטור מיישר קו עם הדיוון הפשטי בכוחות חברתיים שהציגו, לשיטתו, חסידי הביקורת, ואז הדריך קטגוריות كالו אל מחוץ לתחום הניתוה שלו. במאיצעות מתודת "שחקון-רשות" שהגה, לאטור עוקף שאלות בנושא דטרמיניזם חברתי רחב-היקף, ובוחר במקום זאת להתמקד באובייקטיבים קונקרטיים, בסיטואציות של תלות הדדית מרכיבת וקונטיגנטית. לאטור מציג את התנגדותו לפרשנות חברתית כהכרעה אתית, ואת מעשה הביקורת הוא מדמה לבגידה. לטענותו, חוקרים יכולים לפתח גישה אינטימית, מכבדת ופורה יותר ביחס למושאי המחקר שלהם אם יציבו בלב המחקר "עוניים לדאגה" במקום "עוניים שבעובדת".

כשהוא מצטט את הרואוי, לאטור שואל, "האם נוכל להגות צורה אחרת של פרשנות תיאורית; אמצעי ניתוח וב-עוצמה שישיע לנו, לשם שניוי, להתמודד עם עניינים לדאגה, שתפקידו, במנוחה של דונה הרואוי, יהיה לגונן ולטפל, ולא לקעקע? האם אכן אפשר להמיר את הלחת הביקורת באתוס אחר, ובמקום להציג את המציגות בגרסתה

הדרה והמצומצמת – לראות את עצמנו כמי שמוסיפים עוד שכבת מציאות על עניינים שבעובדת²¹? במפנה מביקורת לדאגה, לאטור מקווה להאיר את האובייקטיבים מבפנים, להציג בಗלו את מרכיבותם, את עושרם ואת התהווות המתמדת המאפיינים אותם. גם הראווי מאמצת את המתודולוגיה הזאת, המרכזית בימידי המדעים, אך היא מסמנת את הגבול בין אובייקט והקשר אחרה. לעומת זאת, המבקש להשווות את הדיוון בדטרמיניזם חברתי כדי להעניק לאובייקט את מלא תשומת הלב, הראווי מדמיינת תהליך שבו תשומת הלב נעה מהאובייקט להקשריו הנרחבים יותר; בהנחה שכלי ישות וצורת קיום בשדה הטכנולוגי-מדעי – לרבות מגדר ודפוסים אחרים של דטרמיניזם חברתי – "מתוחילות להתגשים רק בנסיבות תחילתי הפקת הידע, ולא קודם לכך". הראווי רואה במדגר עניין לדאגה כשלעצמו, ולא רק עטוי שכנundo אפשר להגיד עניינים לדאגה. בראיה זאת, תיאורים פרשנויות מותוך דיוון ב"קשר" חברתי איננה בהכרח פשנטנית או מצמצמת; אדרבה, תיאורים פרשניטים ברוח זאת יכולים לבטא קשב ומעורבות גם ביחס לאובייקטיבים שברצוננו לחקור, וגם ביחס לగורמים החברתיים שמעצבים אותם ו מגדריהם אותם.

בניגוד לאלטור, שאומנם ממעט להתייחס לאופין המתהווה והתחילתי של קטגוריות חברתיות, מבקרים בתחום לימודי התרבות הפנימי היבט את התפיסה שלפיה מגדר הוא "מערכת יחסים", במנוחה של הראווי (עמ' 228). דיוונים שונים שבחנו את תפקידו של אי-שוויון מגדרי בהתעצמות המובן המודרני של "ידע" (וכן בהגדרתם של ספרה ציבורית וספרה פרטיטית, של החושים, של מהות העבודה והגוף וכן הלאה) הדגימו עד כמה נרחבת וдинמית קטgorיות המגדר. אבל מוחץ להקשר הפמיניסטי של לימודי המדעים, ניסיונות רבים לבחון את אי-יכולתו המתהווה של המגדר אינם מצלחים להעריך כיצד הוא ארגן לבלי הפרד בשדה המורכב והבלתי צפוי של טכנולוג-מדע. במקום להתמודד עם שאלות כאלו, הדיוון במודרניות כתפיסה מערבית ומדעית בוחן אותה כמנוליתית, כסיפור אחד ונוקשה שבמרכזו סוגיה של שליטה גבריתנית, ולא ישות בתהליכי ההתהווות. תפיסה מוחפיצה זאת של מושג המודרניות, מונעת מבקרים להכיר בגיון ובكونטיננטליות האופייניות לפרקטיות מדעיות של אובייקטיביות, ניסוי ואישוש. המעקב אחר ההיסטוריה של מושג האובייקטיביות חושף שדה רחב ומגוון של פרקטיקות, מסגרות רעיוניות, אידאולוגיות ועמדות מוסריות.²² ויכוחים עדכניים בנושא מתודה וביקורת שבו ועוררו את השאלה מה חדשני באמפריציזם החדש: האם לא מדובר בשם אחר ל"פוזיטיביזם"? הדריכים המסתעפות והמגונות של האמפיריציזם הישן, לעומת זאת, ירדו בינוינו מסדר היום.

"לא פחות מכל שאר ילדי המהפכה המדעית", כתבת הראווי ב"עדת צנואה", גם אני מסורה לאותו צורך מחק מתחם לייצב עניינים קונטיננטליים שבעובדת, ולבסס טענות מוצקות זו על גבי זו" (עמ' 33). הדיוון הביקורתי של הראווי ברידוד הקטגוריות של מגדר,

21 שם, עמ' 232.

22 המהלך ההיסטורי המרכז בהקשר זה מבטיב את חישובון (ואת צורויהן המגוונות) של פרקטיקות של אובייקטיביות. ראו, לורן דסטון ופטר גלייסון, *Objectivity*, New York, NY: Zone Books, 2010

גאע, מעמד ומיניות – הן בשדה הטכנו-מדעי והן בזורת המרכז של לימודי המדעים – הוא – הוא תרומתה המרכזית ללימודים תרבות פמיניסטיים. עם זאת, היא הקפידה להציג את המשקל הרוב שיש לחסיבה על טכנו-מדע הן ככוח מרכזי בהטעצבות המודרניות והן ככלי מחקר ומחשבה. לאורך העשורים האחרונים לא הצליחו חוקריו הזרם המרכזי בלימודי המדעים להכיר בmorכבות הניתוה של מגדר, גזע, מעמד ומיניות בעבודתם של חוקרות וחוקרים פמיניסטיים בלימודי המדעים (וכן בצורות מקבילות של מחקר ביקורתיבי במדעי הרוח). גם תהליך ההתקבלות של הרואוי כתאורטיקנית פמיניסטית בעשורים אלו לא שיקף כראוי את מחויבותה לרטוריקה, למתודות ולולום התרבותי של שדה המדעים. ב"עדת צנואה" הרואוי מראה כיצד אפשר לשלב את כל החסיבה הביקורתית במדעי הרוח בכלים מקבילים בשדה המדעי ובלימודי המדעים. המחויבות שלה לדין בכלים הרעיוניים (או בפיתויים, כפי שהיא מכנה אותן בתכיפות של פריקטים) של אותן דיסציפלינות נבדלות ובلتוי מתיישבות היא המכוננת את תרומתה לפולמוס בשאלת הביקורת. אך תרומה זאת יכולה להתגלות רק מתוך פרספקטיביה בין-דיסציפלינרית או רק בסוגרת ללימודי המדעים מעמעם ומשכיה את דרכה הנמרצת, הדינמית, לתקוף את בעיית הביקורת.

אובייקטיביות קונקרטית

"Situated Knowledges: The Science Question in Feminism and the Privilege of Partial Perspective" (להלן: "דיעות ממוצבות" [1988], כשהיא מהרhte בדרכה אינטלקטואלית, הרואוי מגוללת סיוף שברמו צו המחבר הנפשי והאפקטמולוגי שגובה מחויבות עזה לكونסטרוקטיביזם חברתי, ככלומר, לניתוה ההבנה החברתית של ידע מדעי. כשהיא מתבוננת בהתבססות השדה הפמיניסטי של לימודי המדעים, הרואוי כתבת:

אני, ואחרים כמוי, יצאו לדרך בשאיפה לפתח כלי עצמתי של דהוקונסטרוקציה; התכוונו להעמיד לבחן את טיעוני האמת של המדע כמעין גוף עזון, כאשרנו מצביעים על הייחודיות היחסורית והרדיקלית – ומוסום בכך על מה שנותן לו יוכוח – בכל שכבה בקיליפת הבצל של הבניות מדעיות וטכנולוגיות. והינה, בסופו של דבר, אנחנו מוצאים עצמנו במצב אפקטמולוגי דמי טיפול בנזעי השם: במקום שתיפתח בפנינו הדרך לשולחן הימורים הקיימים, לאוთה תחרותה של הטלה ספק באמיתות מוסכמות, אנחנו מונחים על שולחן הניתוחים, סובלים מהפרעת ריבוי אישיות שהמתנו על עצמנו. חיפשנו דרכ להתרום מעבר לאפשרות להציג על הטהות ודעתות קדומות בשדה המדע (משימה פשוטה מדי, כפי שהתגללה במהרה) ומעבר לכ יכולת להפריד בין כבשים ובין עתודים; בין מדע וראי לשמו לבין שימוש לרעה בפרקטיקה המדעית. הדרכ הייעילה ביותר, בכך חשבנו, להוציא תוכנית כזאת לפועל היא להציג את הטעון הקונסטרוקטיביסטי החזק ביותר, שלא יותיר כל פרצה או אפילו סדק וער שדרכם הדיוון

ירודד לכדי סוגיות של הטיה מול אובייקטיביות, של שימוש ראוי מול שימוש לרעה, של מדע מול פסידור-מדע. הسرנו את המסווה מעל דוקטרינות האובייקטיביות מושם שהן אימנו על הניצנים הראשוניים של סובייקטיבית ושל סוכנות ועל התפיסה של אמת כ"התגלמות בגוף", שהתחלנו לגבש ולפתח כקולקטיב היסטורי. אבל מה שבסופה של דבר יצרנו הוא עוד תירוץ אחד לא ללמידה פיזיקה פוסט-נירונוטונית, עוד צידוק אחד לזונה אותן פרקטיקות פמיניסטיות נושנות, שלמדו אותן לתקן בעצמן תקלות ברכב. אלה בלבדו הכי רק טקסטים, אז תננו אותן בחורה לבחורים.²³

שנים לפני שלאטור העלה את החשש שההבד-קונסטרוקציה תוביל למחיקתו של הקונסטרוקטיביזם החברתי כשדה תאורי, הראווי ביטה את הסטייגותה העמוקה מעמדת ביקורתית המובילה, בסופו של דבר, לעמדת אפיסטטמולוגית דמוית "טיפול בגעוי חשמל" – דוקא מתוך המחויבות לדיוון ביהדות היסטורית, بما שניתן להפרכה ולעדעור, ודוקא מתוך השאייפה לגבות צורות חדשות של סוכנות. במינוח המזכיר את דבריו המוצטטים לרוב של קליפורד גירץ – ההכרזה שמאן מדובר ב"צבים כל הדרך למטה"²⁴ – הראווי משוחזרת את הניסיון לקלף כל שכבה ב"בצל" של האפיסטטמולוגיה והפרקטיקה הטכנומדעית, ואת התוצאות הבלתי רצויות שהניב.²⁵ היא תוהה מה עשוי להישאר לאחר שיסתומים, לכאהה, קילוף כל השכבות. בגישה זאת טמונה גם סכנה: היא עלולה לגרום לכך שחוקיות וחוקרים פמיניסטיים ימעטו להשתתף בפורומים ציבוריים

23 Donna Haraway, "Situated Knowledges: The Science Question in Feminism and the Privilege of Partial Perspective", *Feminist Studies* 14, 3 (Fall 1988), p. 578

24 מطبع הלשון "צבים כל הדרך למטה" מדמה שרשורת אין-סופית, מיתולוגית, של צבים שהעולם ניצב עליהם. במונחים מודרניים הכוונה לניסיון סחרור וחסר תוחלת לאחר נקודת ראיית או הסבר יסודי לשאלת עקרונית. גירץ מושיל את המאמץ הפרשני לרדת לשורשיהן של תופעות תרבותיות כניסיון ההולך ומואב את אחיזתו ככל שהוא נעשה מורכב ובקורתי יותר].

25 Clifford Geertz, "Thick Description: Toward an Interpretive Theory of Culture", *The Interpretation of Cultures*, New York, NY: Perseus, 1973, p. 29 בערבית: קליפורד גירץ, "תיאור גודש: לקראת תיאוריות תרבות פרשניות", פרשנות של תרבותיות, מאנגלית: יואש מילר, ירושלים: כהה, 1990 [1973, עמ' 15–39]. וראו מאמרי "Close Reading, and Thin Description" שבו הקריאה שנייה מציעה במאמרו של גירץ מהדחת את הקריאה הנוכחית בעבודת השדרוי. בתחום לימודי הספרות והתרבות, גירץ התקבל כמי שסייע הגדלה לפרקטיות מחקריות שאין מניהות את קיומה של מציאות מוצקה כיעוג לפעולות הייצוג, אך חוקר ספרות ותרבות התרבות מונגורואה שהוא מלמד (באותו חיבור עצמו) על מחקר אמפירי ועובדת שדה. גירץ מזהיר מפני "אסתטיציזם" מחקרים שיובילו בעולם טקסטואלי לחולוין, ובכך יסתכן בניתוח מ"פni השיטה המוצקם של החיים" (עמ' 30). ראו, Heather Love, "Close Reading and Thin Description", *Public Culture* 25, 3 (71) (September 2013): pp. 401–434, esp. 409–412

המכריים בעניינים בוערים בשדה הטכנו-מדעי; והיא עלולה בסופה של דבר להוביל לזלול בפרקטיות חשובות, מפיזקה ועד מכונות רכב.²⁶

הראוי מזהה עמדה כזאת – ספקנות אין-סופית ביחס למציאות – כאחד מ"שני קטביה של דיכוטומיה מפתח בניסיון להתמודד עם בעיות האובייקטיביות", ש"לכד" חוקיות וחוקרים פמיניסטיים (עמ' 576). את הפיתיוון הזה היא קושרת לתהום המחקר של הבניה חברתית בלימודי המדעים, לעובודם של חוקרים הקרים תיגר על "תורות אידיאולוגיות של אובייקטיביות מדעית מופשת, חסרת גוף" (עמ' 576), ומשום כך מתמקדים בניתוח תהליכי מטראליים ובניתוח הרטוריקה בשדה המדע. לטענת חוקרים כאלו, מעולם לא היו מדענית או מדען שיאמכו בפועל תפיסה כזאת של אובייקטיביות מדעית – שמליא אינה אלא הסחת דעת מן "הדבר הנחשך באמת" (עמ' 577): המאמץ לשכנע, לפחות לבבות. "התוכנית החזקה בתחום הסוציאולוגיה של הידע", כותבת הראוי, "בצירוף אותם כלים מלבים וונזים של סמיולוגיה ודקה-קונסטרוקציה, מדגימים את טבעה הרטורית של כל אמת, וכך גם של אמת מדעית" (עמ' 577). התיחסות לכל אמת באשר היא כל תופעה רטורית מעוררת בהראוי התנגדות עזה, המזכירה את ערכה ואת חשיבותה של היכולת "לדון למציאות":

מה עוד אפשר לומר על אלה מבניינו שעדיין מבקשים לדון במציאות במידה כזאת של ביטחון, ואף יותר, שלא נסכים לקלACL אצל האנשי הימין הנוצרי, כשהם דנים בשיבתו השנייה של ישו, באחרית הימים ובאופן שבו הם, המאמינים הנבחרים, יינצלו מabayon כשהעולם ייחרב. הבחירה שלנו לעסוק בעולמות ממשים, כך הינו רוצים לחשוב, היא יותר מאשר ניסיון נואש לסתת מעמדה ציניקית; יותר מאשר הצהרת אמונה טיפוסית להסידי כחות למיניהם; ולא משנה כמה נרחב ונديיב המקום שאנו חננו מקדים בחוקרים לאוטם ניסיונות בירור ותיווך – מפורטים, עשירים, ערים תמיד לשאלת של יהודיות היסטורית – שבאמצעותם אנחנו וככל היתר צריכים להתבונן בעולם. אבל ככל שאני מתקדמת בתיאור התוכנית הרדיקלית של קונסטרוקטיביזם התרבותי, ובתיאור הזה של פוטר-מודרניזם בגרסתו המסונית, אני חרדה יותר. שדות כוח; תנודות ומהלכים בעולם שכבר עבר טקסטואלייזציה וקידור מוחלטים – שהיא המטפורה הבולת המשרתת דיונים וביבים בתפיסה המציאת החברתית של הסובייקט הפוטר-מודרני – כבר נקבעות פתיחה עולם דימויים כזה יוצר את הרושם כאילו מדובר בזירה צבאית, הירטקיסטית; בשדות קרב אקדמיים, מוחשבים, שבהם הבזקי אוור המכונים "שחקנים" מפוררים (איזה

²⁶ התיחסותה של הראוי למכונאות רכב מעלה על הדעת את התיחסותו השכיחה של לאטור לפראקטיקות יום-יוםיות המדגימות את החיבור של פוחיטיביים מדעי לצורות דיפוזיות יותר ודוגמטיות פחות של ריאליים; במאמרו "מדוע נגמר האויר לביקורת" (Latour, הערה 1 לעיל, עמ' 241) הוא מזכיר "ציוויל, צפרות, שיקספיר, בובונים, חלבונים וכן הלאה". כשהראוי מזכירה באוטה נשימה פיזיקה פוטר-ניטונית ונכונות רכב והוא מטוריינה את האסתטוגיה הזאת, ומרמתה על היישומים המגוונים לצורות הריאליות המזוק. אך לאט/or לרוב מזכיר חיבורים כאלו [בין פרקטיקה יום-יוםית ובין השקפה מדעית] בהקשר של פנאי ותחביבים פרטימיים, ואילו הראוי מזכיר את לסוגיה של שינוי חברתי קולקטיבי, בטענה של נשים, חשיבותה של הגישה לאפיסטטומולוגיה ולפרקטיקה הטכנו-מדעית רבה.

דימוי!) זה את זה במאמן לשמר על מקומו בorschki הידע והכח. השדרה התרבות-מדעי וועלם המדע הבדיוני מסתכלים בסופה של דבר בקורס, כ(א)הויתם – מלחמה – מתגלת במלוא זההה. (עמ' 577)

הזרם ההיסטורי המכונה "התוכנית החזקה" בתחום הסוציאולוגיה של הידע מאים להחיליף את המציגות בדמיוני של "עולם שעבר טקסטואלייזציה וקידוד מוחלטים". בדומה לעמדתה ב'עדת-צנעה', העובדה שצורות כאלו של דין וnitoch מתייחסות לעולם החברתי כאל שדה קרב מציגת האראוי. אך במרקחה זהה, היא אינה תולה את האשם רק במטפורה הלווחנית המציגות מן הדין בהתהות, אלא גם בתרוכות העומחתית הנוצרת כשמחשה פוסט-מודרנית פוגשת ב"אמצעי הניתוח החומציים של השיח הביקורת" (עמ' 577). בניסוח המציג את יחס האמביוולנטי לפיתוי מסוג זהה, בהצבעה על איחוד הכוחות שנוצר בין מחשבה ביקורתית ועמדת ספקנית, הראווי גורסת שאותם "כל-ניתוח מלבים וונזים" חיסלו את האפשרות לחילופי דעתות ולדין בעל ערך במציאות. כשהיא עומדת עדין מאחוריה הלהת והשאיפה לדון בעולמות ממשיים, הראווי מציגה את עצמה כאחת מלאו ש"ביקשו לשמר על שפיפותם בזמינים מעורערים ומערערים כליה, בכך שלא הרפו מהציפה ומהתביעה לפתח גרסה פמיניסטית של אובייקטיביות (עמ' 578). עם זאת, הראווי אינה דנה בשאיפה כזאת כבתיקון או תשובה לפוסט-מודרנים שיצא משליטה, אלא מתייחסת אליה כל "פיטיון נוספת של עיבית האובייקטיביות, שניצב מעברת השני" (עמ' 578) – ככלומר, צורה נוספת של פיתוי שיש להביא בחשבון ולאין באמיצות מודעות חריפה לפעולות התיווך הפרשני. בצד התמצאות בסוגיות כמו קונטינגנטיות היסטורית, אחריות רדיילית ומשחק סמיוטי שהגישה הביקורתית מצירכה, על חוקיות וחוקרים פמיניסטיים לאמץ גם גישה של "מחויבות ישירה וענינית לחקירות אמינות וnochosות של עולם 'משי'" (עמ' 579). כדי לדון בחשיבותן של "צורות אמינות ומתקבלות על הדעת של ניתוח והתבוננות בדברים", הראווי מתרת זרם מחשבה של "אמפריציזם פמיניסטי" (עמ' 579), שאות התפתחותו היא זוקפת לזכות המושג "ירושה והמשכיות מדעית" שגיבו אולין פוקס קלר וסנדרה הארדינג.²⁷ ב"דיימות מומצבות" הראווי שואלת כיצד צורות כאלו של התבוננות וחקירה, או ההשתוקקות אליהן, יכולות לשמש בדיalog עם הגישה הביקורתית. כחלק מניסיונה לגבות את מושג האובייקטיביות הפמיניסטיות הראווי נדרשת להבחן בין עמדה של "מחויבות ישירה, נאמנה וענינית לחקירות של עולם 'משי'" (עמ' 579) לבין אידיאולוגיות מוגבלות ומגבילות של אובייקטיביות שהיא מברכת ב'עדת-צנעה'; אידיאולוגיות שהיא מדמה ב"דיימות מומצבות" ל"תחבולה אלוהית: להתבונן משום-מקום ולהקיף הכל במבט" (עמ' 581). "משמעותה של אובייקטיביות פמיניסטיות", טוענת הראווי, "היא בפשטות צורות ידע

²⁷ בעקבות מאמרה של הראווי טבעה הארדינג את המושג "אובייקטיביות חזקה" – נוסח של אובייקטיביות שמתחזקת בהיותה "ממוקמת בהקשר חברתי". Sandra Harding, "Rethinking . . . Standpoint Epistemology: What Is 'Strong Objectivity'?" Linda Alcoff and Elizabeth Potter (eds.), *Feminist Epistemologies*, New Brunswick, NJ: Rutgers University Press, 1993, p. 50

ממוחבות" (עמ' 581); היא הנכונות להודות בהטיה ובדעה קדומה ולהכיר במוגבלות התבונה, והיא טיפה של "גרסה מוגשת ומוחשת – ולפיכך ניתנת לבדיקה ולהסביר – של אובייקטיביות" (עמ' 588).

ב"דיעות ממוחבות" הראווי טוענת שבמציאות מושג איתן ורפלקטיבי יותר של אובייקטיביות תיפתח לחקרות ולהחוקרים פמיניסטיים דרך יעריה יותר לעסוק בפרקטייה המדעית, בהקשר מטורי וסמיוטי כאחד. במחקריה ההיסטוריה והסוציאולוגיה הראווי חושפת ומaira מגוון של פרקטיקות, היסטוריות ועכשוויות כאחד. היא נזקקת למגוון כזה בספרה תכניות של פריקטים: מגדר, גזע וطبב בעולם המדע המודרני (1989), המספק תיאור היסטורי של מדע הפרימטולוגיה במאה העשרים.²⁸ בМОואו לספרה, המשיק לכתוב ב"דיעות ממוחבות", הראווי מכפילה את שני קטביה של בעית האובייקטיביות לאربעה. היא מတרת את המטרה שה齊בה לעצמה בספר – "להתמודד עם מחלוקות עכשוויות בסוגיות ההיסטוריה החברתית של ידע ביליליפ לא ברטחה של אחת מתוך ארבע עמדות מפותחות למדוי" (עמ' 6, הדגשה שלי, ה"ל). בקבוצה הזאת הראווי כוללת ארבע עמדות או ארבעה פיתויים: דחיתת הריאליזם האפיסטטומולוגי (עמדת שהיא עם לאטור, ועם גרטטו למתחה של לימודי המדעים); ניתוח יחסיו הכוחות מזוויות מרקסיסטית, פמיניסטית או אנטיקולוניאלית; נקודת המבט האופיינית למדענים עצם, שלפיהם עבודת התכנית הממושכת בקופים וב קופי אדם שהם מבצעים בשיטה "מפתחת" את המיציאות של אותו עולם; ו"הפיתוי הראשי", בלשון הראווי, שהוא "הפיתוי לבחון תמיד מבעד לעדשת המיקרוסkop את פיסות האבן, את החלקים הקטנים בהיסטוריות המורכבות של מגדר ושל גזע בתהליך הבנייתו של המדע המודרני ברוחבי העולם" (עמ' 8). הראווי מכירה בכך שאותם פיתויים הם "גם מקור חשוב לגישות שבבסיס הספר זהה" (עמ' 6), ככלומר, אותן נקודות מבט שלפיהן היא בונה את מהלך הטיעון שלה. הדיון של הראווי ב ארבעת הפיתויים אינו מתחזה בניסיון ליציר איזון או אינטגרציה ביניהם; במקומות זאת, היא מנפחת את הקיטוב שבין ארבע העמדות הללו, ובוחנת את המתייחסות והמאבק ביניהן, וכן את הרוגים שבם הן מצטלבות זו עם זו או משילמות זו את זו.

עקרון ההשתנות המתמדת והאמביוולנטיות האופייניות לגישתה של הראווי הownהו ונשכחו בתהליכי התקבלותה. התיחסות להיבט המתודולוגי בכתיבתה הייתה סלקטיבית לרוב. תהליכי ההתקבלות זהה, שמייקם את הראווי בזורם המוחשנה של פמיניזם פוסט-מודרני, מבטא שלעצמם חוסר עמידה בפיתוי: זהיהו המוחלט של הראווי עם העמדות שהיא הגדרה בתוור הפיתוי הראשון, וביחדו השני והרביעי. דזוקא בהקשר זהה, הפיתוי השלישי שהראוי מတרת – יחס של כבוד, ועוד יותר מזה, של אהבה, לפרקטיקות ולגישת האפיסטטומולוגית המנחה פרימטולוגים במחקריהם – זכה לחשומה לב מועטה. בתחום לימודי פמיניזם ותרבות נותר תכניות של פריקטים בתודעה בעיקר בזכות ציטוטים חזרים מתוך הפרק "Teddy Bear Patriarchy" ("פטריארכיה של דובוני

Donna Haraway, *Primate Visions: Gender, Race, and Nature in the World of Modern Science*, New York, NY: Routledge, 1989
במהשך המאמר בסוגרים.

צעכו") – דוגמה מופתית לביקורת תרבות ולניטוח אידיאולוגי, העוקבת אחר סיפור הקמתו של המוזאון האמריקני לתולדות הטבע. הראווי בוחנת את שלטונו של "מדע 'העין העירומה'" בתקילת המאה העשרים, כשהיא מתחמקת בתוצאות האנטropolוגיות והאתולוגיות במוזאון וביצירתן: "モותאמות להפליא לעין המצלמה", כמחווה המסמנת ומעודדת "בעלות, יצור, שימוש, צריכה, מעקב, הערכת שווי ושליטה בטבע" (עמ' 45). צורות מוגבלות אלו של אובייקטיביות – כאשר מיזמים של הפקת משאבי הטבע מהركע ושליטה בהם מסתורים תחת המסווה של ניטרליות אידיאולוגית – הם מוקד הדין הביקורתי בתוצאות של פרימיטים.

אך הגרסה הזאת של אובייקטיביות, כאידיאולוגיה, אינה ממצה את מלאה המשמעויות שהראוי מוצאת בה כמושג. אובייקטיביות מצינית גם "אובייקטיביות קונקרטיות" (עמ' 13) – התובעת התייחסות לא"ינטנסים ולהונ" המושקעים בתוצאות מדעיות. אובייקטיביות היא גם מעין שותפה דיאלקטיבית או "אחותה התאומה" של אמפתיה; שתיהן עדות המקיים בינהן "יחס מתמיד של מתייחסות מפה" בתוך "ארגון הכלים המדעי המערבי" (עמ' 293). אובייקטיביות יכולה להתייחס גם ל"אומנות התצפית" בשדה, הנרכשת לאורך "שנים של ציפייה סבלנית ומניה ניצחונות חרישים", לפי ציטוט שהראוי מיחסת לג'ין גודול (עמ' 136). פרקטיקות של התצפית ועובדת שדה מעסיקות את הראווי באופן מיוחד. את השדה הנטוליסטי היא מתארת כ"לב ליבו של המחקר הפרימיטולוגי, וכאתר סמיוטי פריאוילגי" (עמ' 368), מתוך מחשבה על "האובייקטים השונים של ידע שהיו יכולים להתקיים מבחינה היסטורית – וمتקיים – בזוכות עבודה מדעית המתבצעת בעולמנו כענין شبגרה, אובייקטים המובנים ומתגבשים בצלמן של מלחמות, של כלכלה קפיטליסטית ושל חיים חברתיים תחת שליטה גברית" (עמ' 110-111). אך השדה המדעי הוא גם האטר שבו אפשר להתנסות ולעדוך ניסויים בפרקטיות מושכחות של קשב ותשומת לב, בהפקת אובייקטים חדשים של ידע, בחים משותפים, בטיפול ובדאגה. אף אחת ואחד אין אפשרות להימלט מאותן היסטוריות שמתווכן התעכבה הפרקטיקה המדעית. אף אחת ואחד אין אפשרות לפתוח דף חדש, לכונן "משמעות חדשות בעצם המשאלת דראות אותן מתחשנות וمتקיימות בעולם", שכן "השיה הוא פרקטיקה מטריאלית" (עמ' 111). כל תהליך של הפקת ידע מחייב, בעת ובעונה אחת, פשרה עם היסטוריות רבות ומרובות ויציאה אל הלא נודע בעולם של אי-צדק: הראווי מתעקשת שהקביעה הזאת תקפה באוטה מידיה לעובדות השדה בפרימיטולוגיה ולפמיניזם פוטט-מודרני.

הראוי מרחיבה בדבר זיקתה לפרקטיות של אובייקטיביות מדעית בעיקר בדינונה בפיתוי השלישי. היא כותבת:

הפיתוי השלישי נובע משירת הסירנה של המדרענים עצם; הם שבים ומוסרים את העובדה שבין יתר הדברים, הם מתבוננים בקופים ובקופי אדם. בMOVED זה או אחר, וברמות שונות של עידון ומורכבות, הם מתעקשים שפרקטיקה מדעית מצילה "לפץ" את העולם. טעות לחשוב, לדבריהם, שידע מדעי מסתכם בכוח ובשליטה. הידע שרכשו, הם טוענים, מאפשר להם באופן כלשהו לתרגם את קולם החי של מושאי המחקר שלהם,

של אותם אובייקטיבים ליריעה. אני בהכרח משתכנען מן הזרה הזאת של אסתטיקה ריאלית או מן התפישות התאורטיות האלו של מעשה הייצוג, אך אני מאמינה לאותם חוקרים; מאמינה במובן עמוק זה שבו חyi הדמיון והאינטלקט שלו, המחויבות המקצועית והמעורבות הפוליטית שלו בעולם, מגיבים ונענים לעיונים המדעים הללו. מדענים לומדים להציג היבט ולנקות את ביטחונם באמיותם מחקריהם ובצדדים המעשיים שיש לנו על פיהם. השאלה עד כמה המדע אכן מצליח "לפצח" את העולם ורוחקה עדין מפתרון. מה שבכל זאת נראה מוסכם ומקובל הוא הרעיון שהמדע מפתח מתוך צורנות חיים קונקרטיות — ובכללן הבניות מסוימות של אהבה, ידע וכוכו — וברובזמן אפשרר את קיומן. זהה הליבת שעליה נשענת התפיסה של אינטראומנטלים מדעי, וזהי גם נקודת התורפה של הטענה לאוניברסליום מדעי. (עמ' 8)

בפסקה מרשימה זו, הראווי מדגימה את היחס האמביוולנטי שבו היא קשורה למדע, כפרקטיקה וכעמדה אפיסטטומולוגית. בעקבות חוקרים המאמינים שהם "מפתחים" את המיצאות בתצפיותיהם הממושכות, הראווי בוחנת את היציאה להגנתה של אובייקטיביות מדעית ומטילה ספק בטיבו של הפיצוח הזה. עם זאת, הראווי גם מעידה על העוצמה שבה היא מתמסרת לפרקטיקות הללו, מבחינה יצירתיות, אינטלקטואלית, מקצועית ופוליטית. הראווי מוקירה את כוח השכנוע של הניתוחים המדיעים: מדענים מבינים היטב כיצד להציג ולנקות את האמונה באמיותם מחקריהם, ולא פחות מכך, כיצד לפעול על פיהם ביעילות; משום כך הם יכולים לספק דוגמה גם לעבודתם של חוקרים וחוקרים פמיניסטיים, ובאופן זה הם ממחישים היבט מכריע נוסף של אובייקטיביות. יתרה מכך, הראווי מכירה במדע כזרת חיים הוצאה מ"צורות חיים קונקרטיות" ומאפשרת אותן. מדע, לדידה, אינו אידאולוגיה של אובייקטיביות, אלא אורח חיים — כר נרחב ופורה לפעולה. אם נבקש להבין מהו מדע ולברkr אותו באופן אחראי,علינו לראות בו שדה דינמי: אהבה, ידע וגם כוח הם אומננו מדדים בלתי נפרדים ממן, אך אי אפשר לצמצמו לכדי אחד מהם בלבד.

לפי הראווי, מלאכת המחקר משמעה כניסה לפיתויים ועמידה בפניהם. תרומתה בחקרות פמיניסטיות בימודי המדעים מתבטאת ביכולתה לשלב בין שני תחומי הידע הללו: אמצעי ניתוח ודוח-קונסטראוקציה ברוח הפמיניזם הפסיכומודרני, הצד קשב לפרקטיקה ולידע בהתחוות ברוח לימודי המדיעים. בכך אפשר להוציא גם את המחויבות של הראווי, מתוקף הקשרתה כמדענית, למתודות של ניסוי ותצפית, לפרקטיקות של אובייקטיביזציה, תיאור ובדיקה חזורת אמצעי למגע ולקשר עם העולם המשי. היא טעונה שעליינו להשתמש בכל אוטם כלים תאורטיים "מלבבים ונבזים" העומדים לרשותנו — הבניה חברתית, סמיולוגיה, אובייקטיביזציה, פמיניזם, תצפית אמפרית, מחשבה אנטיקולוניאלית, אישוש, פרשנות נרטיבית — ובוד-זמן להשיג עלייהם. כמו לאטורה, גם הראווי עוקבת אחר המתה שבין צורות יצירתיות של ידע לבין צורות ידע ביקורתיות או משבשות, אך בניגוד אליו, היא רואה במתיחות הזרה עניין הכרחי, ולא תופעה שאפשר לעקור מהיסוד: "זהו בדיקת המתה המתמיד שבין הבניה לבין דה-קונסטראוקציה, שבין מלחכים של זיהוי והגדרה לבין מלחכים חתניים ומעורערם, שאני

רואה כענין אינגרנטי לפמיניזם ולמדע באוטה המידה – ולא כתופעה יהודית לפמיניזם. חן השיח הפמיניסטי והן השיח המדעי הם פרויקטים ביקורתיים המבוססים על השאייה לערער את יציבותם של מתודות ושל מושאי ידע בשדות כוח מורכבים – לערער ולדמיין אותן מחדש" (עמ' 324).

כבר ב-1989 הרاوي התעקשה על כך שהמתה בין הבניה ודה-קונסטרוקציה הוא עיקרון מתמיד וחוני המשתקף בשתי הפרויקטאות, המדעית והפמיניסטיית כאחד. לנקודת המבט שהרاوي מציעה בהקשר זה חשיבות מכרעת בפולמוסים עכשוויים בשאלת הביקורת; שכן בויכוחים אלה שבים ומשווים בין פרקטיקות מארגנות ומיציבות תמייה בסטטוס-קוו, ולחלופין, נוטים להתייחס בביטול לפרקטיקות חתרניות, ולהגידין בעמדות רלטיביסטיות, או, בניסוח עדכני יותר, הרסניות וחסרות אחריות. הרاوي טוענת שאין כל קשר יציב בין צורות של הפקת ידע לבין ביטויים ספציפיים של עמדת אתית או מחויבות פוליטית. כשם שישנם סוגים שונים של אובייקטיביות ישן צורות שונות של ניתוח ביקורת, ולכן אין אפשר להכריע מראש שמא מחקר אempiri או דה-קונסטרוקציה מבית מדרשו של דרייה הם שיעשו צדק עם מושאי הביקורת, או יפתחו פתח לשינוי חברתי. תחת זאת, הרاوي רואה בכל צורה של מחקר תהליכי מתמשך של סמיוזיס והפקת משמעות – או "המשךה של הפלטיקה באמצעות אחרים" (עמ' 111) – בתוך זירה צפופה של הקשרים ההיסטוריים ומטריאליים. בכך היא מסיימת לנו לראות בגישה הביקורתית ובגישה האנטי-ביקורתית שני קצחות מנוגדים ומפותים בשאלת האובייקטיביות: ניסיונות לסמן עמדות קבועות ויציבות, במקומות להתחייב לעיסוק המ██ון, השברירי אך הכהני של ערעור הידע הקיים וארגנו מחדש בשדה המציי בהשתנות מתמדת.

הזרות נפי שם

בדיונה באובייקטיביות, ביקורת ומתודה הרاوي מצליחה להימנע מטוטאליזציה ומעמדות מכלילות וסגורות, כשהיא מציבה זו מול זו עמדות ניגוד קלאסיות בין מדעי הרוח והמדעים המדוייקים ומספרה מהן מתח יצירתי. הגישה הדינמית הזאת מאפשרת להרاوي לחמוק מפגמים רבים שנוהג לתלות בקריאות פוסט-ביקורתיות ופוסט-פרשנויות, המתוארות לא אחת כצורות קריאה משתיחות או סטטיות. מאמרה של קרולין לסג'ק מי-2013 "Reading Dialectically" בוחן במבט ביקורתית קשת של מתודות קריאה פוסט-ביקורתיות: פורמליזם חדש, "קריאה נרטולוגית", קריאה קוגניטיבית וצורות אחרות של פרשנות ספרותית המבוססות על איסוף נתונים", האמפריזם ההומניסטי של אילין סקاري (Scarry), "מחקר ברמת בינויים" מאות דיווד בורדווול (Bordwell), "קריאה של פני השטח" מאות בסט ומרקוס וכן הדיוון שהציג במאמר, בפרויקטיקה של קריאה "צמודה אך נטולת מעמקים".²⁹ לסג'ק מזהה בפרויקטיקה הללו הסכמה כללית באשר לפגיעה במערכות של מדעי הרוח בעידן האוניברסיטה הנאו-יליברלית, עניין שניכר באmbi-ציה הפרשנית המוגבלת לצורנות

Carolyn Lesjak, "Reading Dialectically", *Criticism* 55, 2 (Spring 2013), p. 266n16 29

קריאה אלו מפגינות, וכן בנסיבות לבטיה לקלם דברים כפושים, על פי ערכם הנקוב. על סמך תפיסתו של לאטור בדבר עניינים לדאגה, ובמהשך לעובודתם של פרדריק ג'ימסן ושל איב קוסופסקי סdag'ויק, לסק' מגבשת מודל פרשנות מרחבי וחושי החומר מהמלכודות שטומנות ביקורת האידיאולוגיה וקריאת פני השטח כאחד.

גם נתן ק' הנסלי ביקר את האפקט המשטיח האופייני לצורות עדכניות של קריאה פוסט-ביקורתית. במאמרו "Curatorial Reading and Endless War" הוא מבקש לדון בתנאים המטראליים של המחקר העכשווי במדעי הרוח ובצבוון המדעני או הכומר-מדעי [scientific] והאינטראומנטיליסטי, בעיניו, של כמה ממתודות הקריאה שהתפתחו באחרוניה. הנסלי מקידש תשומת לב מיויחדת ל"מטראליות החדש לצורה" – זרם פרשני שביעינו אינו מטראלייסטי במידה מסוימת ואף גוטה לפוזיטיביזם, ומסגיר נטיה אידיאולוגית ל"אמונה במראית העין".³⁰ הנסלי מתרכז בגישות מודקדות אובייקט במדעי הרוח, שלדבריו מבטאות פסיביות ביקורתית, פניה לשכל הישר ו"ניסיון לסלק מתחום הדיוון [...] את הקטגוריה של הפליטי".³¹ "בתחומי המחקר וההוראה כאחד", הוא טוען, "פניה נכנית, בלתי ביקורתית, לאובייקט מבטיחה גם צורת התבוננות מחזורת, חסורת חידוש, פוזיטיביסטית אפילה, במושאי העין – וזאת מושום שככל מתחודה שענינה תיאורי בלבד נאלצת בעל כורחה לנתח במושגיה – שללה מציאות קיימת – עשיירה או רבגונית ככל שתיהיה".³² בעיניו הנסלי, צורה כזו של חקירה וניתוח תיאורי, המתקדמת במה שכבר הווה ומתקיים, אינה רק טוטולוגיה, אלא גם מבטאת פשיות ריגול פוליטית: כניעה למציאות נתונה במקומות ניסיון לברר אפשרויות חדשות, בלתי מוגשות עדין, של קיום חברתי. בהערת שוללים הנסלי נדרש לקרייאתו של לאטור לאMPIRICISM חדש, לשאיפה לפתח "אמצעי נסף, רב עצמה, של פרשנות תיאורית" שיאפשר לנו "לגונן ולטפל לשם שניינו, במקומות לקעקע".³³ הנסלי מוצא כי "הריאליות העיקש" של לאטור קרוב להשקפת עולם תיירותית, צורת ניתוח המתיחסת לדברים כאל "אובייקטים סטטיים, חסרי חיים, שיש לראות בהם נוף ותפאה".³⁴

במהשך לדין הביקורי של הנסלי במתודות קריאה חדשות ובמצומם מידת הסוכנות האופייני להן, הוא מציע חלופה, שהוא מכנה "קריאה אוצרותית": צורת קריאה שתיצור "קרבה מחודשת" בין מתחות עין בסגנון לאטור וביקורת מרקסיסטית. הנסלי מבחין בין שתי צורות של עין ומערכות – מעמדה פנימית (ביחס לאובייקטים הנידונים במחקר) ומעמדה חיצונית (ביחס לפוליטיקה בעולם המשמי). על בסיס הבחנה זו הוא מציע מודוס של קריאה אוצרותית כדרך לשמר יחס אינטימי כלפי מושא הפרשנות ביל' לותר על גישה ביקורתית ודרכה של ביטוי עולול ואלימות בעולם החברתי. "מטורטי", הוא כותב, "היא לשמר על עמדה 'פרנוואידית' (במונחיה של איב סdag'ויק) או ביקורתית

Nathan K. Hensley, "Curatorial Reading and Endless War", *Victorian Studies* 56, 1 (Autumn 2013), p. 62

.63 שם, עמ' 31

.32 שם, שם.

.33 מצוטט שם, עמ' 27ה.8

.34 שם, שם.

בנוגע לאלומות היסטורית (פוליטיקה) ובמסגרת קריאה חיצונית – ובו-זמן לאמץ אתוס של קריאה 'מאחה' או פרשנות לכף זכות בקריאה מבפנים, ביחס לאובייקטיבים האינדיבידואליים של הפרק".³⁵ הנשי הולך בעקבות המודל של סdag'ויק, כמו שאומנם אימצה פרטיקה של קריאה פוט-ביקורתית או קריאה מאחה, אך הצלחה לשמר בתוכה היבט של מעורבות ומחויבות; אפשר גם להציג על כך שסדג'ויק – שפיתחה את המושגים של קריאה פרנוואידית וקריאה מאחה בעקבות העיון של מלאיין קלין בעמדת הדיכאוןית – לא התייחסה לשני אופני הקריאה, הפרנוואידית והמאחה, אלא עמדות פרגורמיות, אלא ראתה בהם עמדות זמניות, שיש לאם או לדחות בהתאם לנسبות ולהקשר.³⁶ אין לדעת אם אכן מקרים שהושפטו מלאטור מאמצים השקפה א-פוליטית באופן גורף, ואף על פי כן, כשהנסלי מעדיר שמחקר ממוקד-אובייקט בروح לאטור עשוי לעלות בקנה אחד עם צורות סטרוקטורליסטיות של קריאה ביקורתית הוא מעלה טעונה מועילה.

המסה מעת סdag'ויק היא הדוגמה המרכזית שהנסלי מציג כדי לדון בקריאה אוצרותית, ואילו אנו נוכל לפנות להראוי כמודל למחקר המשלב דאגה וביוקרט. בתכיפות של פרטיטים, הראווי מסרטטת מתווה לגישה מחקרית שבה חוברים זה זהה תשומת לב קפדנית ומדוקת ביחס למושאי העיון ודיון נוקב בתופעות של דיכוי קולוניAli, גזע, מיני, מגדרי וקפטיליסטי. מתוך אותה מחויבות דואלית לעיגון המציגות ולערעורה מתגלים בעבודותיה של הראווי הערך הטמון בקשר קרוב זהיר לאובייקטים – צורת התבוננות המוסיפה מציאות במקומם להחסירה. הראווי אף מצליח להישמר מפני מה שהנסלי מכנה "שיפוט פוזיטיביסטי" של "הדברים כפי שהם".³⁷ בכל הנוגע לדיוון הביקורת בפוזיטיביזם ולאמונה בכוחו הטורנשפורטיבי של מעשה הביקורת עבודתה עליה בקנה אחד עם עמדתו של הנשי. עם זאת, הראווי נבדلت מהנסלי בכך שהיא מגדרה אמפיריצים ואובייקטיביות בצורה גמישה ורחבה יותר: תחום העניין של מקיף מגוון פרטיקיות העשוויות להחפוף במידת-מה עם גישות פוזיטיביסטיות, ואף על פי כן, הן משקפות צורת התבוננות אמפיריציסטית שאינה בהכרח פוזיטיביסטית. הראווי ממקמת את עבודת השדה של פרימטולוגים ביחס להיסטוריות מושכות של שלטון קולוניAli, לקודם סמיוטיים של טבע ושל נשים ולמחיקה של לבן [כוזהות אתנית] תחת הדמיוי של אנושיות אוניברסלית. בה-בعت, היא משבחת את הסבלנות, המסירות, הרפלקסיביות והדאגה המאפיינות את עבודת התחפתי, התיעוד והתיאור שמצבעים פרימטולוגים. היא מסמנת פער בין עבודה מדעית ומדענות [scientism], בטענה שתיאור אינו תmid "דק תיאור"; ושישנן צורות של התבוננות מדעית ושל מחקר שדה שמעוררות את הנוף ומחוות אותו, ואין מיראות אותו באוסף פרטיטים אקזוטי או בגליליה צבעונית. משום כך, טעונה הראווי, אין סיבה שחוקרות וחוקרים פמיניסטיים יותרו על הטענה לאמת. בהילכה לא

35 שם, עמ' 64.

36 סטייסי מפתחת את הדיוון הזה במאמרה "Wishing Away Ambivalence". [Stacey, "Wishing Away Ambivalence". [Stacey, "Wishing Away Ambivalence". Hensley 37 הערכה 26 לעיל, עמ' 64].

מסגרת, אנחנו עושים לגולות מה עוד נמצא שם בחוץ; ניסוי והתנסות בדרכי התבוננות
כ אלה הם ברוח ביקורת האובייקטיביות.

לאטור פעור פער דומה בין אמפיריציזם ופוזיטיביזם, כשהוא מסמן בחיבורו חקירה
בדבר אופני הקיום את האפשרות לשחרר את המדע מככלי המדע בה"א הידיעה. "אייזו
צורה נפלאה", הוא כותב, "הו המדעים יכולים לקבל לו השחררו מציפורנו של
המדע, חופשיהם סוף כל סוף להשתמש בשפטותיהם, האם הם לא היו פים יותר – כלומר,
הרלוונטיות להם, ללא הבעת עלבון על שפטותיהם, האם הם לא היו פים יותר – כלומר,
אובייקטיבים יותר, מכובדים יותר"¹ חקרות וחוקרים פמיניסטיים, ולא רק הם, עושים
להתנגד לדימוי הנשי להתمية של יופי ושל נשיית חן שלאטור מאUCH בערכיהם. גם האופן
המחמיר והנשכני שבו הוא מתייחס תDIR לביקורת עשויל הרתיע רבים מ庫ראיו. לאטור,
באופן דוגמטי, עומד על דעתו שחוקרים אינם יכולים לשלב ביקורת סטרוקטורלית
בקנה מידה רחבה עם תשומת לב קפנית לאובייקט המחקר. התעקשות כזאת מדגימה את
היפותזים שהראוי דיברה עליהם כשם שהיא מטשטשת את הבחנה שבין מדע למדענות
[scientism]. ועם זאת, אין לפרש את עמדתו הדוגמנית של לאטור בהתנגדותו לביקורת
כעדיות לגישה פוזיטיביסטית בעבודתו. הנפוך הוא, לאטור הוא אחד המתנגדים הקולניים
ב尤TER לפוזיטיביזם שחוקרים במדעי הרוח יכולים לגייס לצדדים; הוא טרם, לא פחות
מאחרים, לערעור שלטונה של העבודה (עד שגרר בעקבותיו התקפות מצד מדענים).

לטענת לאטור, דוקא גרסה פולרליסטיית ואנטי-פוזיטיביסטית של "מדעים" תהיה
אובייקטיבית יותר, ולא פחות; ואף שטענה כזאת מוקוממת את מי שלדים אובייקטיביות
ופוזיטיביים הם הינו אך, חשוב לציין שקריאתו של לאטור לאובייקטיביות מוחודשת
מהדחדת עשרים של מחקר פמיניסטי בليمודי המדעים. במידה שבה אובייקטיביות
מוחודשת זאת יכולה לתרום לערעור הדברים כפי שהם, הרי זה בין היתר בזכות
המתודולוגיה של לימודי המדעים שלאטור סייע לפתח – מתודולוגיה שהראוי מפרש
כ"manship שמרתתו להראות שכל ישות וצורת קיום בשדה הטכנו-מדעי מתחילה
להתגבש רק **במסגרת** תהליכי הפקת ידע, ולא קודם לכן". מבחינת הראווי מודה
מבוססת לחלווטין; אלא שהיא מצבעה על הנורמה הגבריתנית האופיינית לזרם המרconi
בלימודי המדעים כגורם לכך שחוקרים בתחום אינם מצליחים למשגיח כזאת
במלואה, וכותזהה מכך, אינם מצליחים להכיר בהיבט התהילתי והבלתי גמור של כל
הקטגוריות החברתיות. אומנם, בחיבוריו האחוריים לאטור הדגיש היבט פרודוקטיבי
וחיוויי בסדר היום שהציג יותר משהדגש את היבתו הביקורתיים, אך המפנה שלו
מבירור (פוזיטיביסטי) של "ענינים شبובדה" לדין (אמפיריסטי) ב"ענינים לדאגה"
משיך את עבודתו המוקדמת יותר, בנושא מדע בתהבות – והשינוי במחשבתו הוא
אפוא שינוי של טון ודגש, ולאו דוקא שבר עקרוני.

מדחים להיווך שסוגיות הדאגה והאחריות עוברת כחוט השני בין המתודות והגישות
הלו, כיעד וכערך בלתי מוטל בספק. החל בדרכה של הראווי להרחיב את הדיון הפמיניסטי

1 Latour, הערא 8 לעיל, עמ' 125.

באתיקה של דאגה לתחומיים ולהקשרים כוגן מחקרי שדה בביולוגיה, אקולוגיה וצורות של אינטימיות בין-민ית; דרך העיון של סדג'וויק ברגעון של קריאה מאחה (השואב השראה מעיונים תאורטיים ופסיכואנליטיים בערכה ובהשפעותיה של דאגה בזמן מלחמה); דרך דיוינו של הנשי בשאלת הדאגה בתחום האוצרות כshedah אומנותי ומקצועי; וכלה בניסיונו של לאייטור להסביר את כבודם של האובייקטים שהוא חוקר, בעצם הגדרתם כענינים לדאגה – כל הגישות הללו, בין שמטותן ביקורתית ובין שהוא אפוסט-ביבורתית, רואות בעיקרונות של דאגה את משאת הנפש של עבודות המחבר – הדבר "שאינו יכולם שלא לרצות", במילויו של המבקרת הפסיכו-סטרוקטורליסטית, המרקסיסטית, האנטי-קולוניאלית והפמיניסטית גיאטרו-ספיבק.² ספיבק משתמש בדים הוה בראיאן שבו היא דנה בთעלת הגלומה במחשבת הדה-קונסטרוקציה; הד-קונסטרוקציה, כפי שהיא מציגה אותה, אינה גישה תאורטית הרסנית או חומצית, אלא חקרה מתמדת של עריכים:

הדה-קונסטרוקציה אינה טוענת שאין סובייקט, שאין אמת או שאין היסטוריה. היא לכל היותר מטילה ספק באמונה שהאמת מונחת בכיסו של מישוה רך מתוקף הפריוולגיה של זהות. לא מדובר בפעולה של חשיפת כשלים. זהה בחינה מתמדת ועיקשת של האופן שבו אמיתות מיווצרות. מחסיבת הזאת, הד-קונסטרוקציה אינה טוענת שלגוצנטריות היא עמדה פתולוגית, או שובלעות מתאפיינות בכך שאפשר להימלט ממנה. הד-קונסטרוקציה, אם מישהו זוקק לנוסחה, היא בין היתר ביקורת מתמדת ועיקשת של מה שאינו יכולם שלא לרצות.³

לפי ספיבק, הד-קונסטרוקציה אינה ניסיון להרים או לערער עריכים, אלא לספק כלים להתבוננות ביקורתית בערכים שחוקרים ממשיכים ומחובבים לבחון – היסובייקט, אמת, היסטוריה. המתוודה שהיא מציעה לעיון ביקורתי בערכים הללו מהדחת עקרון מפתח במתודת של לימודים המדעים: חקירה "מתמדת ועיקשת" של האופן שבו ידע מיוצר. החקירה בספיבק בצד הקריאה במחקר של הרואוי בצורות ידע ממוצבות ובצד המפנה העכשווי של לאייטר לעבר "אמפִּריצ'יזם חדש" מלמדת שאי אפשר לקבוע מראש מה יהיה ערכיה האפקטיביים והפוליטיים של "ביקורת מתמדת ועיקשת": גם הם מתבססים תוקן כדי התחווות.

אנחנו עושים אומנם להסכים לתיאור מעשה הבדיקה כתהליך פרודוקטיבי ולא הרסני – ואף על פי כן, הפער העמוק בין פרקטיקות של תצפית אמפִּריצ'יסטית ופרקטיות של פרשנות והערכה טקסטואלית עומד בעינו. מאחר שמתיחות כזאת היא העומדת בסיס הפסיכואלטורי האופייני של האוניברסיטה המודרנית לדיסציפלינות ולחומי דעת, אין סיבה לצפות לפתרונה בזמן הקרוב. בסיכוןו של דבר, כפי שבקשתי להראות

Gayatri Spivak, "Bonding in Difference: Interview with Alfred Arteaga", Donna 2
Landry and Gerald MacLean (eds.), *Spivak Reader*, New York, NY: Routledge,

p. 28

.28–27 3 שם, עמ'

באמצעות עיון בעבודתה של הראווי, התייחסות מפורשת למקומות הללו והצטטם בלב עבודתנו המחקרית מועילה יותר מאשר ניסיונות להתעלם מהם או להסוטם במיללים יפוא ובקיריאות רפואות לשיתופי פעולה בין-תחומיים; ניסיונות כאלה לדוחוק הצדיה ביטויים של סטירה ומחלוקת בין דיסציפלינות מובילים לקרבות אש מופרזים סביר הביקורת וסוגיות אחרות. כפי שבקשתי להראות, רטוריקה אפוקליפטית לדין בהרס כדור הארץ אינה מצליחה להתמודד עם קונפליקטים ואוימים מקומיים יותר; ועם זאת, אין להכחיש שחוקרים מגוון רחב של דיסציפלינות אכן מבקשים לדון בשאלת הדאגה – כיצד להפגין אחריות ודאגה כלפי האובייקטיבים של הידע שאנו בוחנים, וככלפּי העולם שמעבר.

דינונים כאלה ודאי יכולים להרוויח מתשומת לב שתופנה לדאגה בהתחוות, דהיינו, באמצעות גנאלוגיה של צמיחת המונה כערך מחקרי בלתי מעורער (על אף ביקורות מתמידות של דאגה ושל אמפתיה במדעי הרוח והחברה). מאמר זה אינו המקומם לפרוס מהלך היסטורי זהה. במקומות זאת, מטרתי היא להעמיד בסימן שאלת הנוחות חוזרות ועיקשות בתחום מדעי הרוח באשר לאפיסטטומולוגיה, לאתיקה ולפוליטיקה של המחבר במדעים המדוייקים ובמדעי החברת; לטעון שאומנם כלים אמפיריציסטיים יכולים לשרת מגנוני פיקוח חברות, אך מטרתי היא להעמיד בסימן שאלת הסובייקט, האמת או תמייכה בסטטוס-quo, אך היישומים שלהם מגוונים. עיון בשאלת הסובייקט, האמת או ההיסטוריה יכול לעלות בקנה אחד עם עמדה של דאגה ואחריות כלפי מושאי הידע שלנו וככלפּי העולם החברתי והטבעי; ביקורת אינה מוכרכה למלא אך ורק תפקיד מעורער והרסני, והיא עשויה גם לבטא מחויבות למקבּ אחר מבנים חברותיים בתהליכי התחווות; בחינה קפדנית של העולם כפי שהוא נגלה לעין אינה מעידה בהכרח על כניעה לדברים **כפי שהם**.

המחלקה לאנגלית, אוניברסיטת פנסילבניה